

kuuttelevat kirjoittajat tulevat huomaamattaan paljastaneeksi omat intressinsä, koska he toistavat kautta kirjan joitain konkreettisia tapauksia – eritoten Helsingin Guggenheim-hanketta ja Obaman vaalityötä – yksinomaan retorisisina ja huonoina esimerkkeinä niin, että

asioihin vähemmän perehtynyt lukija saa niistä pelkäästään negatiivisen kuvan.

Tietysti herää myös kysymys, miksi kukaan täysijärkinen kirjoittaa kirjan auttaakseen diktaattorin valtaan? Kirjan tyyli tarjoaa vastauksen: kirja on kirjoitettu ironiseen ja liiotte-

levaan tyyliin, ja näin se arvos- telee diktaattorin urasta haavei- levaa ja pakottaa tämän poh- timaan pyrkimystensä eettistä pohjaa. Kirjaan kannattaakin tarttua myös niiden, jotka halu- avat paljastaa uusien diktaatto- rikandidaattien metkut ja estää näiden vallankaappausyritykset.

Yhteiskunnan järjestelmäparadokseja luhmannilaisittain

ARJA KILPELÄINEN

Saksalaisen sosiologi Niklas Luhmannin monisyinen teoreettinen ajattelu yhteiskun- nan järjestelmistä ei ole aina- kaan toistaiseksi vallannut isoa osaa suomalaisessa tiedemaail- massa. Luhmannin vaiheittai- sesti avautuva systeemiteoreet- tinen ajattelu keskusettomasta, osajärjestelmistä muodostuvas- ta yhteiskunnasta ei päästä luki- jaa helpolla, mutta kunhan kä- sitteelliset lähtökohdat ovat kir- kastuneet, Luhmannin itsensä esiin tuoma toive teorian sovel- tavasta käytöstä alkaa elää. Jan- ne Jalava jatkaa toimittamallaan teoksella väitöskirjassaan toteu- tunutta luhmannilaisuuden tut- kimusta, tiedostamista ja tun- netuksi tekemistä.

Luhmannin teoreettinen lä- hestymistapa avaa mahdolli- suuksia teorian soveltamiseen, mutta ei sovellu sellaisenaan käytettäväksi tulkittaessa yhteis- kunnallisia ilmiöitä ja muutok- sia. Teoksen kunnianhimoisena pyrkimyksenä on osoittaa, että

luhmannilaisuuden julkituomat käsitteet toimivat myös empii- risen tutkimuksen välineenä ja että teoria mahdollistaa myös mikrotason ilmiöiden kriittisen tarkastelun moninaisessa yhteis- kunnassa.

Artikkelikokoelman alkuosan tavoitteena on ottaa luhmanni- laisen systeemiteoreettisen ajat- telun peruskäsitteet haltuun. Luhmannilaisuudessa tutut kä- sitteet saavat uusia sisältöjä, mi- kä voi aiheuttaa hämmennys- tä. Esimerkiksi ilmiön intentio- naalisuus kiinnittyy aktiiviseen tietoisuuteen, omaan toimin- taan ja ajallisuuteen, toimin- nalla syntyvään järjestykseen, eron tekemiseen. Kommuni- kaatio luhmannilaisittain on in- formaatiota, välittämistä ja ym- märtämistä toistuvina prosessei- na, siis toimintaa. Toisaalta tut- tujen käsitteiden uudenlainen tulkinta tuottaa oman vaateen- sa teorian sisäistämiseen.

Risto Eräsaari kietoo mielen- kiintoisesti teoreettisuuden il-

Janne Jalava (toim.)
Yhteiskunnan järjestelmät
Niklas Luhmannin ajattelu
Gaudeamus, 2013

miötasoiseen tarkasteluun, jos- sa yksinkertaistamisen sijasta yhteiskunnan moninaisuutta kootaan kokonaisuuksiksi. Ar- jen kokemuksia havainnoitaes- sa rakennetaan ja konkretisoi- daan ympäröivää yhteiskuntaa. Ongelmilla on aina ilmiönsä ja päinvastoin, mutta kiinnostavaa on ilmiön muoto, ei itse ongel- ma sinänsä. Siten teoria pureu- tuu yhteiskunnan muutoksiin ja luo välineitä kehystää arkea. Näin ollen ytimessä on eron te- keminen kussakin systeemissä itsessään, mutta myös systeemin ja ympäristön moninaisissa suh- teissa. Taloussystemi on ehkä yksi helpoimmin tarkasteltavis- ta systeemeistä luhmannilaisessa ajattelussa, sillä talouden mää- rittelystä on kohtuullisen yhte- neväinen ymmärrys. Systeemin

sisäinen ero syntyy esimerkiksi, kun joko maksamalla saadaan haluttu asia tai sitä ei saavuteta, vaikka rahaa olisikin. Taloutta ympäröiviin systeemeihin talouden mediumilla eli välittäjällä, siis rahalla ei voikaan toimia muissa osasysteemeissä, ainakaan hyväksytysti. Oikeutta ei voi ostaa rahalla, ei myöskään rakkautta – vai voiko? Toisen julkaisun lähtökohtiin kiinnittyvä artikkeli pureutuu puolestaan yhteiskunnan osasysteemien eriytymiseen ja eritoten kommunikaation ongelmaan systeemeissä.

Perinteisestä artikkelikokoelmasta poiketen yksittäisten artikkelien lukeminen itsenäisenä kokonaisuutena ei välttämättä ole paras vaihtoehto. Julkaisu siis itsessään toteuttaa luhmannilaisuuden ydinajatusta: jokainen artikkeli voidaan nähdä omalakisena systeeminä, mutta ilman ympäröivää yhteisöä, siis muita artikkeleita, anti jää vähäiseksi ja jopa merkityksettömäksi. Artikkelikohtainen sisäinen toimivuus edellyttää ympäröivän yhteisön, siis muiden artikkelien tiedostamista sekä sisällön pohdintaa ja sen reflektointia suhteessa muihin artikkeleihin ja teorian käsitteiden avaamiseen. Tarkastelun premissit -osassa tehdään siis näkyväksi luhmannilaisen lähestymi-

sen perusteita.

Vaikka kirjan johdannossa luvataan, ettei lukijan tarvitse ensimmäiseksi lähteä lukemaan Luhmannin laajan tuotannon alkuperäisteoksia, jää kirjan luettua tunne, että nimenomaan niitä lukemalla Luhmannin teoreettinen ajattelu avautuisi entistä syvällisemmin. Englanninkielen valtaamassa maailmassa saksankielinen alkuperäiskirjallisuus rajoittaa kuitenkin lukijakuntaa. Siksi onkin hyvä, että englanniksi käännetty teokset tuovat Luhmannin ajattelua tutuksi. Jalavan toimittama artikkelikokoelma mahdollistaa luhmannilaisuuteen sukeltamisen suomen kielellä ensimmäisen kerran sitten vuonna 2004 ilmestyneen Sam Krausen ja Seppo Raiskin suomentaman *Ekologinen kommunikaatio* -teoksen. Harmillisesti – vaikka ilmeisesti tahattomasti – kieltä on koristeltu verraten paljon sivistyssanoilla, joiden suomentaminen olisi tehnyt kirjan entistä luettavammaksi. Vähitellen ja viipyilevästi avautuvan teoreettisen ajattelun sisäistämistä ei ainakaan helpota käytettyjen sivistyssanojen ylitsevuotava tulva. Niiden pyörteissä velloessaan lukija jää ajoittain pohtimaan, ovatko tekstit sittenkin kirjoitettu luhmannilaisuuteen vihkiytyneiden oman piirin si-

säiseen käyttöön.

Luhmannilainen teoreettinen lähestymistapa on artikkeleissa tuotu nyky-yhteiskuntaan, ja teorian sovellukset avaavat ajattelua lukijalle läheisillä ilmiöillä. Toimintaan perustuvien osasysteemien autonomia säilyy suhteellisena, vaikka yhteiskunnan osasysteemien rajat sumentuvat, kuitenkin katoamatta kokonaan. Esimerkiksi talous toimii talouden ehdoilla, vaikka sen kommunikaatio muun muassa politiikka- tai oikeussysteemin kanssa on aktiivista ja vuorovaikutteista.

Kokonaisuutena artikkelikokoelma tarjoaa oivan mahdollisuuden vihkiytyä luhmannilaiseen systeemiteoreettiseen ajatteluun. Julkaisun sisäisiä paradokseja on myös havaittavissa. Ensiksikin lystikkään ironisesti toimittajan omaan empiiriseen artikkeliin on jäänyt toimituksellisia vajeita, vaikkakaan ne eivät häiritse lukukokemusta. Toiseksi vaikka nopeasti muuttuvaan nyky-yhteiskuntaan kytkeytyvät teorian sovellukset ja empiiriset lähestymistavat ovat eittämättä kirjan parasta antia, niiden ymmärtäminen ja sisäistäminen edellyttää vähintään luhmannilaisuuden peruskäsitteitä avaavan osion lukemista.